

Dno i naopako

Branko

Čegec

X-Files

Više sam puta započinjao ovaj tekst, no situacija se mijenjala brže od mojih rečenica na ekranu, a tipka “delete” na tastaturi bila je učinkovitija od cijele abecede, uključujući uljeze tipa X. Eto, opet sam pogriješio, vjerujući da sve moramo prevesti, iako znam da će biti jasnije ako napišem jednostavno: X FILES. Mislim da je to najbliže opisu onoga što nam se događa s pripadajućim rasterom enigme, tajni, opačina, smicalica, podvala i “provala”.

Prošlo je više od desetljeća kako je pjesnikinja Marijana Radmilović napisala knjigu *Bolest je sve uljepšala*. Aktualna inačica mogla bi biti, recimo: *Bolest je sve pokrenula*; po izbijanju pandemije krenula je serija “biblijskih pošasti” – od potresa do azijskog pijeska, sa svim popratnim strahovima, tjeskobama, depresijama, sa životom pod maskama i pomorom globalnog stanovništva u nimalo zanemarivim brojkama. Mnogo ljudi koje smo znali, cijenili, s kojima smo se družili, pokušio je tajanstveni virus o kojemu svi govore, a malo tko nešto zna, ali taj ionako ne govori. Mislim da ne poznajem čovjeka koji se lako nosi sa situacijom u kojoj se nalazimo mjesecima, sa svim radikalizacijama i iskliznućima koje nas presreću. I što sad? Ostaje nam, kao uvijek uostalom, tvrdoglavost, upornost, mazohizam na ne znam koju potenciju (uvijek mi je slabo išla matematika), jer tlo pod nogama i dalje “trese, lupa, udara”

i razara, ljudi ostaju bez domova, bez najbližih u ruševinama i to živo blato u koje smo se dopustili uvaljati, kao da neprestano raste i usisava sav jad taložen godinama, desetljećima, na nekim razinama i stoljećima. Naravno da tragedija osvjetli

i bolju stranu, ljepši dio sadašnjosti, onaj u kojem čovjek instinktivno želi pomoći kako zna i umije i za što mu ne treba država, njezine stranačke kuhinje i njezini trutovi koji čekaju da se prašina slegne, da vide gdje su tu oni i njihovi interesi, a tek nakon toga na red može eventualno doći i tragedija, nesreća koja je zadesila slabe i siromašne, ljude koji su životarili pod svojim neobnovljenim ili fušerski “obnovljenim” krovovima iza nedavnih ratova koji su se rušili poput kula od karata, jer tzv. država drukčije kule i ne gradi ako je neka jača sila na to ne natjera. A nije je natjerala. Znali smo i šutjeli, pristajali na sve igre, manipulacije i makinacije nabujale kleptokracije, uvjeravajući se valjda da se nama neće dogoditi. A dogodilo se: u ožujku se rasuo Zagreb, kojem ta ista kleptokracija licemjerno tepa grotesknu metaforu o “metropoli” dok mu desetljećima izmiče tlo pod nogama, pelješeći nimalo beznačajan gradski proračun i pretačući ga na privatne račune, u privatne posjede ili u arsenal ordinarnog kiča tzv. spomeničke plastike i “arhitekture”. Tri-deset godina “umjetničke”

rugobe rasuto je ulicama i trgovima, uništene su vizure i perspektive, posijane su besmislene fontane po odvodnim kanalima prema Savi, a slični su kanali iskopani i na padinama, gromade, doslovne i “nacionalne”, izviruju pogledom put Državnog arhiva, jer zašto spomenici ne bi bili ružni, bezidejni, umjetnički bezvrijedni? Takve ih ne treba uzdizati, natkriljivati njima prostore,

Znali smo i šutjeli, pristajali na sve igre, manipulacije i makinacije nabujale kleptokracije, uvjeravajući se valjda da se nama neće dogoditi. A dogodilo se: u ožujku se rasuo Zagreb, kojem ta ista kleptokracija licemjerno tepa grotesknu metaforu o “metropoli” dok mu desetljećima izmiče tlo pod nogama, pelješeći nimalo beznačajan gradski proračun i pretačući ga na privatne račune, u privatne posjede ili u arsenal ordinarnog kiča tzv. spomeničke plastike i “arhitekture”.

signalizirati stvarni potencijal umjetnosti. Štoviše, treba ih ukopati, što bliže epicentru, to bolje. Navlas isto kao sa spomenicima dogodilo se, na žalost, i s tzv. arhitekturom: na prste obje ruke moguće je nabrojiti građevine koje imaju barem nešto arhitektonske projekcije, barem neku ideju arhitekture u podlozi, i to je uglavnom prošvercano ispred nosa kerberima koji centrifugiraju svježe oprani novac, a nema boljih praonica od skupih umjetničkih i arhitektonskih vizija s očajnim realizacijama.

Naučili smo živjeti s prividima, a kada su se počela ukazivati čudovišta kao rezultat “nadjudskih angažmana” tzv. vlasti, građani najvećega ovdašnjeg grada bili su “nemoćni”: uredno su trpjeli smrad “odlagališta otpada” po ulicama i mazohistički zaokruživali na izborima vlastiti poraz, inkarnacija kojeg bi ustajala iz pepela i nastavila im pljuvati u lice sve prozirnijim hračcima, potpuno svjesna da je svaki novi hračak dobitak na budžetskoj lutriji. Što je grad više tonuo, grcao u smeću i raspadao se, gradski su nametnici požudno isisavali novac svojih pasivnih,

strpljivih “podanika” i rasipali ga na besmislice, stupiće, svjetalca i sijalice, na spomenike koji su se rugali građanskom mazohizmu.

Onda je stigla pandemija, u Zagreb na leđima potresa, koji je središte grada pretvorio u postapokaliptičnu kulisu, paralizirao funkcioniranje gradskoga života, osobito tzv. institucija, ali je istodobno razbudio uspavani “građanski duh”

koji je odjednom refleksno krenuo u raščičavanje i spašavanje svega što se spasiti dalo. U svoj toj naplavini nesreće na površini je ostalo samo ono što Grad u institucionalnom smislu tretira kao transfuzijski potencijal budžetske provalije: ostali su GRAĐANI. Poput mrava razmiljeli su se po krnjim i urušenim krovovima, gušili se u prašini ruševina, razgrtali žbuku i opeku ispod srušenih zabata, stubišta i naherenih zidova, odjednom je iz nekog mraka izronila neviđena količina mamutskih dizalica i svu tu postapokaliptičnu tugu obasjala je energija života ljudi kojima je do grada stalo, dotad nevidljivih ljudi koji su jedino stvarno gradsko tkivo, koji su njegov stvarni život. Institucionalni Grad mirno je spavao, a glavni gradski izbavitelj od cijele je nesreće brinuo jedino da se nastave radovi na njegovu "spomeniku" pod prozorom Gradske skupštine.

Prošlo je devet mjeseci. Ljudi su izvlačili šutu i opeku, popravljali i krpali. Ni Grad ni država u cijelom tom razdoblju nisu učinili gotovo ništa. Mjesecima se otaljavalo izglasavanje nekakvog zakona o obnovi, tlo se cijelo vrijeme treslo, nakon osam mjeseci država je uspjela smisliti "povjerenika" kojemu je prioritet bio smještanje u adekvatnu kancelariju, pa imenovanje "pobočnika", pa... do grada još nije stigao.

U međuvremenu je grunuo silan potres na Baniji, nepunih pedeset kilometara od strahovito potresena i već dobro načetog Zagreba, porušio stare i neodržavane kuće, krpariju države koja je proglasila područja "posebne državne skrbi" da o njima ne bi skrabila. Ratom razoreni gradovi i sela, ne samo materijalno nego još više psihički, ostali su u postratnom mraku, zatočeni traumom i bijedom, nikome pred očima, nikome "na sisi". Sve do potresa Banije se nitko nije sjetio. Banije kojoj je ratom osakaćeni industrijski potencijal privatizacijskim malverzacijama potpuno izbrisan, a repovi ratne mržnje hranjeni su nacionalističkim pumpanjima iz središta i središnjica.

Zagreb i Baniju povezao je potres, nesreća koja je Baniju razrušila, a Zagrebu poslala još jedno ra-

zorno upozorenje u sveopću gluhoću gradskih institucija, rušeći načete dijelove zgrada, naherene dimnjake i oronule fasade Donjega grada.

Ljudi su opet krenuli spontano, spašavati i pomagati tamo gdje je bilo najgore, kako u gradu, tako još više na Baniji, jer tamo se više nije moglo živjeti, a kiša nije prestajala danima, hladnoća je stisla tužne ulice i poljane, jedini dom ljudima i životinjama tog kraja, bez krova i bez pokrova. Izbavitelj i njegova svita pritom su postrojavali radne strojeve na glavnome gradskom trgu, jer njemu je uvijek bilo važnije pokazati se nego pomoći. Pomoći? Što se na tome može ušičariti?

Vrijeme je ljigavo, kiša i dalje lije dok se vampirska svita pakleno zabavlja alpskim disciplinama na lažnom snijegu pohlepom okljaštrene uzvisine na rubu Panonije.

U svijetu pod maskama, u svijetu potrošenih gradova, u gradu koji je prešutno pristao na samospaljivanje, odvija se jedna tragikomična provincijska predstava, u kojoj pod maskiranim obrazinama s gradskim logotipom vrišti kostur jednoga nekad lijepog mitteleuropškog grada, nadajući se mogućnosti prijelaza u "drugi život" ako se legitimnim mehanizmima ipak uspije "upokojiti vampira".